

Spiritualiteit van duurzaamheid

Ik sta op het programma onder het kopje Groene kerken. Voor de groene kerken is de encycliek *Laudato si'* een hele belangrijke inspiratiebron. Maar er zijn zeker raakvlakken met Fratelli tutti, want alles hangt met alles samen.

Fratelli tutti gaat over hoe we als mensen met elkaar zouden moeten samenleven. Over broederschap en sociale vriendschap. Die andere encycliek, *Laudato si'*, gaat ook over samenleven en broederschap. In *Laudato si'* is er sprake van een broederschap die de menselijke broederschap overstijgt, die heel het universum insluit, zoals Franciscus van Assisi bezong in het Zonnelied. In *Laudato si'* roept Paus Franciscus ons op samen te leven met allen en alles, met heel de natuur, vanuit een bewustzijn zijn dat alles met alles verbonden is en dat wij als mensen daar deel vanuit maken. De paus noemt dit ook wel een ecologisch bewustzijn. Vanuit dat bewustzijn moeten samen met de natuur een gemeenschappelijke huishouding voeren in ons gemeenschappelijke huis. Paus Franciscus introduceert hiervoor de term integrale ecologie.

Dat we het milieu vervuilen en uitputten is al heel lang bekend. Maar *Laudato si'* laat zien dat vooral de armen en de kwetsbare mensen hier de prijs voor betalen. Voor veel mensen was dit verband tussen het gebrek aan duurzaamheid en armoede een eye opener. Kerken luisteren traditiegetrouw naar de roep van armen. Maar de paus maakt duidelijk dat we dit niet kunnen doen zonder ook naar de schreeuw van de aarde te luisteren. Zowel de aarde als de armen hebben te lijden van onze hebzucht, overconsumptie, weggooimentaliteit en het geloof in oneindige economische groei.

Dit ga je allemaal niet oplossen met technologie als zonnepanelen en elektrische auto's. Daar is meer voor nodig. De paus roept ons op tot een ecologische bekering. Kort gezegd: rechtvaardigheid en verbondenheid, i.p.v. ik-gerichtheid, soberheid en nederigheid i.p.v. een wegwerpcultuur.

Veel mensen zetten zich in voor duurzaamheid. Maar zolang we dat doen vanuit schuldgevoel of puur omdat het moet, dat het ons wordt opgelegd, of vanuit eigen belang, dan worden we cynisch of depressief, onzeker. Dan gaan we ons afvragen: Heeft het allemaal wel zin wat we doen, afval scheiden, minder vlees eten als niet iedereen meedoet. Je zou kunnen zeggen dat de vervuiling deels in ons hoofd zit.

De ecologische crisis is in de diepste zin eigenlijk een levensbeschouwelijke crisis.

Daarom zie ik het als taak van de pastores om ons hoofd op te ruimen, de vervuiling te verwijderen en te helpen een duurzame levenshouding aan te leren vanuit liefde voor je medemens en liefde voor de schepping. Dit is geen zware of moeilijke opdracht. Want als we het vanuit liefde doen, zal het vreugde geven. En laten we daarbij bedenken dat een duurzame levenswijze geen doel op zich, maar een middel, een manier, om bij te dragen aan het verwezenlijken van het koninkrijk van God.

Deze inleiding geeft al aan dat duurzaamheid niet alleen een praktische kant heeft maar ook een spirituele. Graag neem ik jullie mee in hoe je, als pastor of catecheet, die spirituele kant invulling kunt geven. Ik zie daarin drie 'categorieën', die echter ook weer met elkaar samenhangen. Ik kan ze daardoor ook niet gescheiden van elkaar langslopen.

Laten we beginnen met de liturgie. Elke viering biedt mogelijkheden om duurzaamheid aandacht te geven.

Liturgie:

Elke zondag gebeden, liederen, voorbede, overweging, alternatieve geloofsbelijdenis

Bij ons in de parochie hebben we een groepje die elke week, bij toerbeurt, een voorbede voor duurzaamheid maakt. Dit is altijd n.a.v. een actualiteit uit de media. Er wordt een stukje relevantie hiervan gegeven. We zoeken er een passage uit *Laudato si'* bij, en maken een voorbede die hierbij past. Het geheel komt op de website te staan, op de maandag voor de zondag, en wordt op sommige locaties integraal opgenomen in het liturgie boekje (achterkant). In de viering wordt alleen de voorbede gelezen.

Ik heb mij er, als gewone kerkganger en niet theoloog, altijd over verbaasd hoe mensgericht de Bijbel in de kerk gelezen en geïnterpreteerd wordt. Volgens mij gaat er dan een deel van de essentie van de Bijbel verloren. Daar geef ik u de suggestie mee om de Bijbel te lezen als een verhaal over God en de wereld, heel de aarde met alles wat erop en erin leeft, en niet als een verhaal over God en mensen. Er komen dan nieuwe inzichten op, en natuurlijk ook nieuwe vragen. Hoe zijn wij 'beeld' van God? wat is dan de plaats en de rol van de mens in de schepping? Kan een boom onze naaste zijn of worden? En wat betekent dit voor ons doen en laten? Het is belangrijk om deze vragen opnieuw te doordenken en in gesprek te brengen, met mede pastores en voorgangers, maar ook met de gewone parochiaan. *Laudato si'*, de brochure *Van God is de aarde*, en het boek *Groene Theologie* kunnen hierbij helpen.

Weer terug naar de liturgie.

Je kunt met themaveringen aansluiten bij kerkelijke momenten in het jaar. De scheppingsperiode die begint met de gebedsdag voor de schepping op 1 september en eindigt met het patroonsfeest van Franciscus van Assisi op 4 oktober, werelddierendag, is daar natuurlijk uitermate geschikt voor. Deze periode is ook door paus Franciscus afgekondigd.

En natuurlijk kun je zo'n themavering nog combineren met een activiteit. Je kunt bijvoorbeeld denken aan een scheppingswandeling, in stilte, of aan de hand van het evolutieverhaal. Of een *Laudato si'* wandeling aan de hand van het Zonnelied van Franciscus van Assisi. Je hebt hier meteen een stukje verdieping te pakken, die raakt aan ecologische spiritualiteit, contact met de natuur, verwondering, lofprijzing, vreugde, dankbaarheid, verbondenheid, afhankelijkheid. Beleving van de schepping en de Schepper. Onze verhouding daartoe.

Je kunt ook seculiere werelddagen aangrijpen voor een themavering in combinatie met een activiteit. De dag van de aarde, of de biodiversiteit, wereldvoedseldag, zelfs wereldvluchtelingendag kun je koppelen aan voedsel.

Zo hebben we een aantal jaar geleden met parochianen een fietstocht gemaakt langs boerderijen in de buurt van Driebergen. Daar hebben we de meeste van onze inkopen gedaan. Vervolgens hebben we samen gekookt, en uiteindelijk samen gegeten, waarbij meer parochianen aanschoven. De kinderen hadden mooie menu's gemaakt. Tijdens de maaltijd hebben we verteld waarom we hebben gekozen voor lokaal, zoveel mogelijk biologisch, wel vlees.

Hiermee sloten we aan bij de *Laudato si'* doelen 5 en 6, ecologisch onderwijs en ecologische spiritualiteit. Het is belangrijk om het verhaal achter je voedsel, je spullen, je kleding, je brandstof etc te kennen. Waar komt het vandaan, hoe is geteeld of gemaakt, wie heeft het geteeld of gemaakt, wie heeft er aan verdient, wie heeft de prijs ervoor betaald. Als je dit allemaal niet weet kun je geen keuzes maken. En dan kun je niet weten wat je moet doen en wat je moet laten. Onze christelijke spiritualiteit is gericht op dienen, er zijn voor de ander, de wereld heel maken. En juist de keuzes die wij in ons dagelijks leven maken, wat we eten, zijn daar essentieel in.

In de cursus *Leven in verbondenheid*, die ik een paar jaar geleden ontwikkeld heb, komt dit ook allemaal aan de orde. Voor de meeste deelnemers aan deze cursus ging er een hele nieuwe wereld open.

Op praktisch gebied kunnen kerken heel veel doen. Daar ga ik nu niet te diep op in. Ik wil me vooral richten op wat u als pastor kunt doen.

Neem duurzaamheid op in het beleidsplan. Het blijkt dat parochies die dit doen meer 'groene' activiteiten ontplooien dan als dit niet gebeurt.

Verbindt mensen met elkaar om een werkgroep duurzaamheid te vormen. Parochianen kennen vaak minder mensen dan de pastor. Breng ze met elkaar in contact en blijf stimuleren.

Wordt een groen kerk en sluit je aan bij de groene kerken. Dit is een netwerk van ondertussen meer dan 300 kerken die zich inzetten voor duurzaamheid. Op de website vind je allerlei informatie op spiritueel en praktisch vlak, zoals een zogenaamde toolkit. Maar je kunt ook makkelijk contacten leggen met andere kerken en zien wat zij doen. Een grote inspiratiebron dus.

De *laudato si'* doelen geven ook richting aan waarin je praktisch bezig kunt zijn.

Graag wil ik besluiten met het belang van pastorale zorg. Klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit, de vluchtelingenstroom, en allerlei andere crisis kunnen leiden tot gevoelens van angst, onzekerheid, verwarring. Het is allemaal zo complex.

Het is dan van groot belang om de boodschap van hoop te blijven verkondigen. Paus Franciscus stipt in *Laudato si'* verschillende, ik noem het maar even niveaus, van hoop aan. Er is hoop omdat de mens zelf kan veranderen. *"En toch is niet alles verloren, omdat de mens, die in staat is zich tot het uiterste te verlagen, ook voor het goede kan kiezen en kan herleven, [...]. Hij is in staat eerlijk naar zichzelf te kijken, de eigen oververzadiging te onderkennen en nieuwe wegen naar ware vrijheid in te slaan."* (LS 205)

Alle die kleine dingen die we doen, een blikje van straat oprapen en in de prullenbak gooien, zijn op zich geen revolutie, maar het zijn wel degelijk bouwstenen in het zoeken naar zinvolheid, zorg voor de aarde en zorg voor algemeen welzijn. Door maar gewoon lokaal aan de slag te gaan, al is het met heel kleine dingen, kan hoopgevend zijn. Harald Welzer stelt dat we geen grote theorieën nodig hebben, maar op zoveel mogelijk plekken kenbaar moeten maken dat het ook anders kan. Hij ziet dit als een voorafschaduw van de werkelijkheid. Zo kan het worden, het is mogelijk. Er is hoop.

Dit alles maakt deel uit van een edelmoedige en waardige creativiteit, die het beste van de mens laat zien. Iets hergebruiken in plaats van het weg te werpen kan een daad van liefde zijn die onze waardigheid tot uitdrukking brengt. (LS 211). Men moet niet denken dat deze inspanningen de wereld niet zullen veranderen. Ze hebben een positief effect op de samenleving, vaak buiten ons weten om. Dit effect brengt steeds meer vruchten voort en verspreidt, vaak ongezien, steeds meer goedheid. Bovendien brengt dit gedrag ons het gevoel van eigenwaarde terug, brengt het ons tot een grotere levensdiepgang, laat het ons toe te ervaren dat het de moeite waard is op deze wereld rond te lopen. (LS 212)

We staan er niet alleen in om de schepping te herstellen. Alle schepselen dragen daaraan bij. En God laat ons nooit alleen. We mogen aanmodderen, we mogen fouten maken, maar juist door te blijven aanmodderen en door te gaan na mislukkingen, geven we hoop aan de komst van het koninkrijk van God. En aan u als pastores de taak om ons daarin te blijven bemoedigen.

En daar wil ik u best in bijstaan. U mag me uitnodigen voor een lezing, workshop, wandeling of cursus.

m.tiemens@planet.nl of 06 2077 4093

Groen Geloven, Marjolein Tiemens-Hulscher, 18 juni 2021, <https://groengeloven.com>

Kerkelijke momenten in het jaar

- Scheppingsperiode (1 sep t/m 4 okt) door paus afgekondigd
- Wereldgebedsdag schepping, 1 september
- Patroonsfeest Franciscus van Assisi, 4 oktober, werelddierendag
- Gebedsdag voor het gewas (eerste of tweede woensdag in de maand maart)
- Dankdag voor gewas en arbeid (eerste woensdag november)
- Veertigdagentijd/vastenperiode
- Patroonsfeest Sint Maarten, 11 november
- Roepingenzondag
- Sacramentsdag

Seculiere werelddagen (aanleiding voor thema-vieringen en activiteiten)

- Warme truiendag, februari, vr 11 feb 2022
- Wereldwaterdag, 22 maart
- Dag van de aarde, 22 april
- Dag van de biodiversiteit, 22 mei
- Wereld milieudag 6 juni
- Wereld vluchtelingendag, 20 juni
- Herdenking slavernijverleden, 1 juli Keti Koti Festival
- World population day, 11 juli
- Dag van de schone lucht, 7 september
- Dag van de duurzaamheid, 10 oktober
- Europese dag tegen mensenhandel, 13 oktober
- Wereldvoedseldag, 16 oktober
- Wereldkinderdag, 20 november
- Dag van de mensenrechten, 10 december

Suggesties om duurzaamheid in de kerk praktisch vorm te geven. Laudato si doelen 1, 2, 3, 4, en 7, zijn hierin richtinggevend

Gebouw:

Isolatie, duurzame energie, ledlampen, zonnepanelen, groen dak, inregelen verwarming, kussentjes op koude houten stoelen (maken van 'gekregen' stof)

Tuin:

Regenton, wadi, moestuin (voor voedselbank), siertuin (voor bloemen in de kerk), biologisch, planten gericht op insecten, vogels, nestkastjes, vleermuiskasten, bomen planten, inheemse soorten, kruidtuin, pluktuin. Plekje voor bankje voor mensen uit de buurt enz

Huishouden:

Scheiden van plastic, papier, glas, fair trade en/of biologische producten, lokale producten, milieu vriendelijke schoonmaakmiddelen (geen chloor!), verantwoord (WC)papier FSC keurmerk, kringloop.....

Communicatie:

Laten zien wat er gebeurt voor spin off naar thuis, duurzame tip in nieuwsbrief, parochieblad of website, stimuleren om met de fiets of lopend naar de kerk te komen.

Activiteiten:

Challenges, geen plastic, vegetarisch, veganistisch
Afalopruiactie in de buurt (vraag hulp gemeente voor prikstokken ed)
Wandelingen, schepping, stilte, ivn-gids/boswachter (verwondering)
Kledingruilbeurs
Uitleenpunt voor gereedschap/ repair café / minibieb

Gezamenlijke fietstocht/maaltijd langs lokale boeren (milieufederatie)
Solidariteitsmaaltijd, tijdens boodschappen gesprek over de keuzes die je maakt in de winkel

Tips: (uit een eerdere lezing van Guus Prevoo)

- Dikkere kleding aantrekken en de verwarming een graadje lager zetten, energie beperken
- Het gebruik van plastic vermijden en van papier beperken, afval sorteren
- Alleen koken wat men zelf kan opeten. Je zou eraan toe kunnen voeren: af en toe een kliekjesdag invoeren
- Niet de auto, maar het openbaar vervoer gebruiken (hoe bent u vandaag gekomen en hebt u gekeken of het openbaar vervoer een alternatief zou kunnen zijn of hebt u gecarpooled?)
- Bomen planten, kan misschien ook in de tuin van de pastorie of op het kerkhof
- Dingen hergebruiken, kapotte spullen repareren (repaircafé in de parochie)
- Waterconsumptie beperken. We gebruiken per persoon gemiddeld 4000 liter per dag. Een ander menu, minder vlees eten, zou dat enorm kunnen beperken. Dus misschien wel vegetarische recepten plaatsen in het parochieblad. Of een quiz over watergebruik.

Inspiratie voor verdieping en praktische zaken is te vinden op:

<https://groengeloven.com>
<https://groenekerken.nl>
<https://groenekalender.nl>
<https://scheppingvieren.nl>
<https://laudato-si.nl>
<https://laudatosiweek.org>
<https://laudatosiactionplatform.org/about/>
<https://www.laudatosi.org>
<https://catholicclimatemovement.global>

link filmpje wat je moet weten over LS in twee minuten

<https://www.youtube.com/watch?v=g3vSGdlmeqI>

link naar de duurzame voorbede

<https://www.parochie-sintmaarten.nl/vieringen/>

een eind naar beneden scrollen

Boeken en brochures

Groene Theologie van Trees van Montfoort en gespreksmateriaal:

<http://www.skandalon.nl/shop/theologie-cultuur/483-groene-theologie.html>

<https://www.vanmontfoortcommunicatie.nl/groene-theologie/>

Brochure Van God is de aarde en al wat daar leeft (uitgave Raad van Kerken),

<https://www.raadvankerken.nl/product/van-god-is-de-aarde/>

<https://www.raadvankerken.nl/product/van-god-is-de-aarde-2/> (digitaal)

Laudato si'

<https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=5000>

Rapport Groene parochies Nederland van Elisabeth Hense, Radboud universiteit.

<https://www.ru.nl/fttr/fttr-en-samenleving/samenwerkingen-thema/religieuze-cultuur/groene-parochies-nederland/>

Laudato si' doelen

Integrale ecologie meten in de geest van Laudato Si'

1. Reactie op de **roep van de aarde** (meer gebruik van schone hernieuwbare energie en vermindering van fossiele brandstoffen om koolstofneutraliteit te bereiken, inspanningen om de biodiversiteit te beschermen en te bevorderen, toegang tot schoon water voor iedereen te garanderen, enz.)

2. Reactie op de **schreeuw van de armen** (verdediging van het menselijk leven vanaf de conceptie tot de dood en alle vormen van leven op aarde, met speciale aandacht voor kwetsbare groepen zoals inheemse gemeenschappen, migranten, kinderen die gevaar lopen door slavernij, enz.)

3. Ecologische **economie** (duurzame productie, eerlijke handel, ethische consumptie, ethische investeringen, desinvestering van fossiele brandstoffen en elke economische activiteit die schadelijk is voor de planeet en de mensen, investeringen in hernieuwbare energie, enz.)

4. Aanneمة van een **eenvoudige levensstijl** (nuchterheid in het gebruik van hulpbronnen en energie, vermijd plastic voor eenmalig gebruik, adopteer een meer plantaardig dieet en verminder de vleesconsumptie, meer gebruik van het openbaar vervoer en vermijd vervuilende vervoerswijzen, enz.)

5. Ecologisch **onderwijs** (heroverwegen en herontwerpen van onderwijscurricula en hervorming van onderwijsinstellingen in de geest van integrale ecologie om ecologisch bewustzijn en actie te creëren, de ecologische roeping van jongeren, leraren en onderwijsleiders enz. te bevorderen)

6. Ecologische **spiritualiteit** (hervind een religieuze visie op Gods schepping, stimuleer meer contact met de natuurlijke wereld in een geest van verwondering, lofprijzing, vreugde en dankbaarheid, promoot op de schepping gerichte liturgische vieringen, ontwikkel ecologische catechese, gebed, retraites, vorming, enz. .)

7. Nadruk op **betrokkenheid** van de **gemeenschap en participatieve** actie om zorg te dragen voor creatie op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau (bevorderen van belangenbehartiging en volkscampagnes, aanmoedigen van verankering in lokale ecosystemen en buurtecosystemen, enz.)

